

BULLETÍ DE L'AGRUPIACIÓ EXCURSIONISTA DE GRANOLLERS

SUMARI

La divisió del Vallès (Editorial). — Aspectes hidrogràfics, per SALVADOR LLOBET. — Folklore: El Ball de les Gitanes, per JOSEP FONT I DE FALGÀS. — Pàgines antològiques d'excursionisme : El Santuari de Montgrony, per CÉSAR AUGUST TORRES. — Resum meteorològic de l'any 1933. — Observacions meteorològiques locals. — Notes. — Programa Març i Abril

Delegació del Camping Club
de Catalunya

MARÇ = ABRIL

MCMXXXIV

Els exquisits

CAFÉS "LA GARZA"

Són els preferits del públic...

Per la seva puresa

Pel seu aroma

*Per la seva qualitat
immillorable*

De venda a totes les botigues de Comestibles i Colonials

TALLER D'ENQUADERNACIONS

OBJECTES D'ESCRITORI, DIBUIX I PINTURA

Llibreria

Figurins

Papereria

J o a n

Carbó

Granollers

S. Roc, 15

Clavé, 44

Motxilles

per a

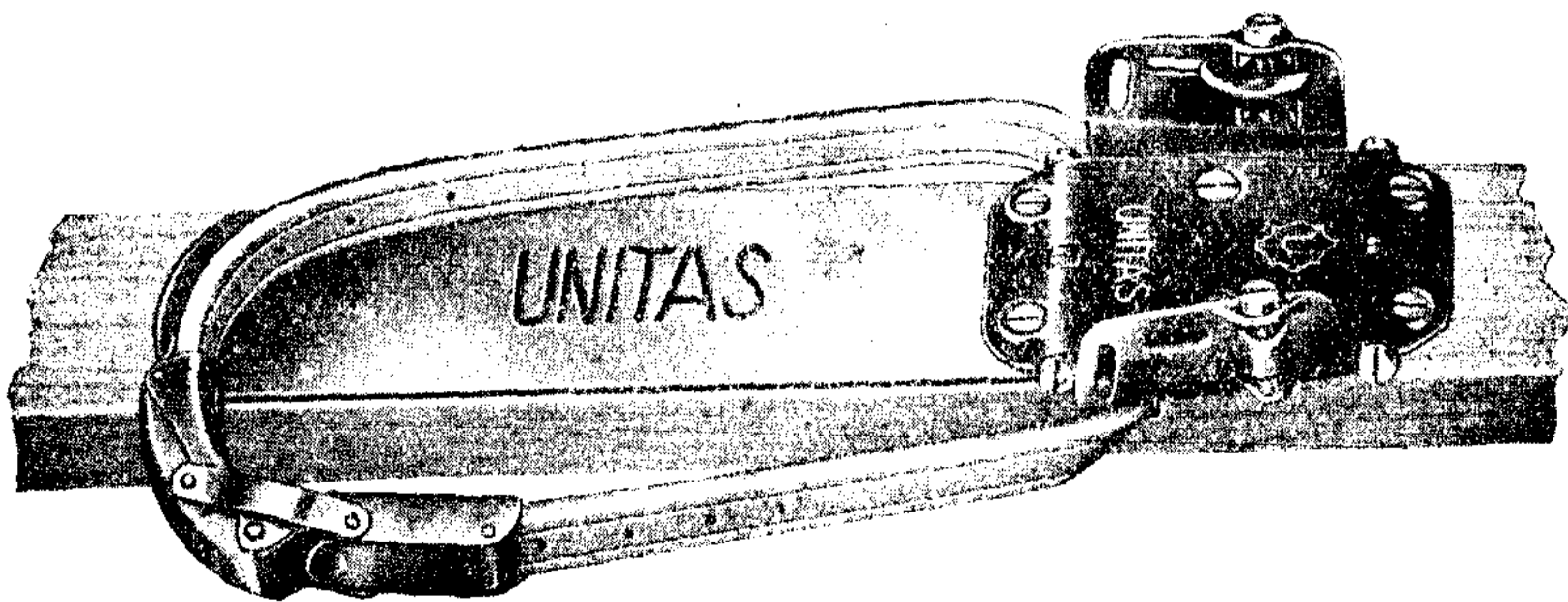
excursionistes

en tots tamanys

i tots preus

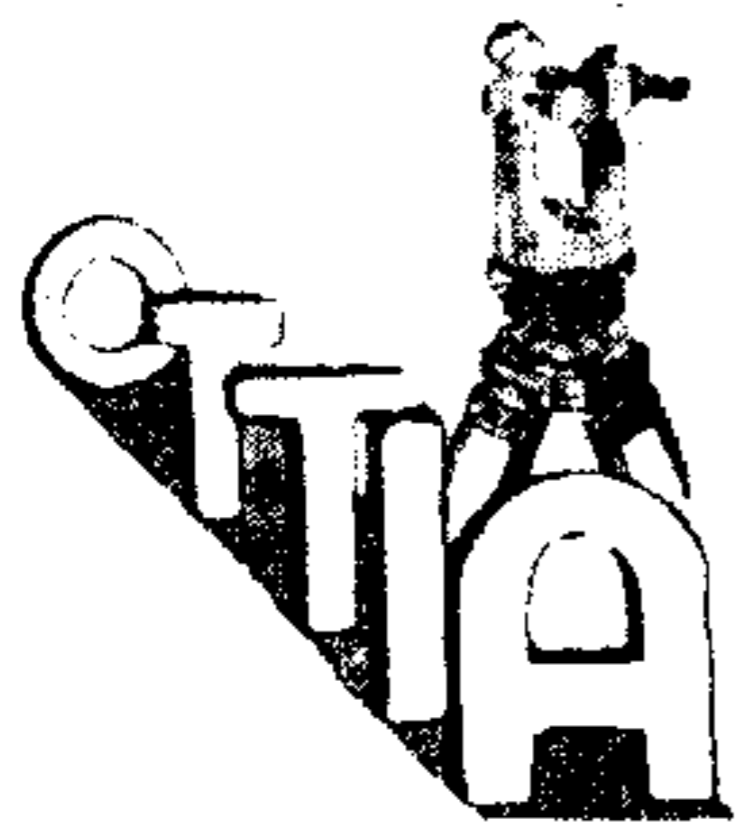
L'esquiar
és un veri-
table plaer
anant equipat
amb la fixa-
ció graduable

Unitas

Es la que utilitzen tots els campions d'esquí

**Demaneu-la a tots els magatzems
d'articles d'esport**

Oficina Tècnica

Treballs i Informacions Agrícoles

Intervencions en compra-venda de finques : Projectes d'explo-
tació agrícola : Valoració de finques : Anàlisis agrícoles
Tractaments contra plagues del camp : Estudis fòrmules
d'adobs : Fòrmules alimentació del bestiar : Estadística eco-
nòmica de mercats : Aixecament de plànols : Reproducció
de plànols : Plantacions de fruiterars . Nivellacions
Planejaments de regadius : Estudis viti-vinícoles : Cla-
rificacions i correccions : Elaboracions a preus convinguts

Hores d'oficina: Tots els dies, de 10 a 1 • Els dijous, de 8 a 1

Anselm Clavé, 40 ◆ **GRANOLLERS** ◆ Telèfon 71

GRAN SASTRERIA

SITJES

*La més important de la comarca
Competeix amb els més grans
establiments en el seu gènere*

Plaça República, 27

Telèfon 92

Granollers

Antiga Casa TOUS

Articles per a tots els esports

Motxilles des de 8 pessetes

» "Bergam" des de 35

Tendes per a camping i platja

de tela d'avió, loneta, lona, etc., etc.

ACCESSORIS SOLTS per a les mateixes

Unica Casa que es confecciona les motxilles

Demaneu un Catàleg general de la casa

Carrer de Sans, 122 : **BARCELONA** : Telèfon 30794

El millor líquid per a netejar
i brillantar els metalls és el

NETOL

Unes gotes són suficients per a obtenir
una lluentor duradora, amb un treball mínim

Fixacions

Bastons

Rotllanes

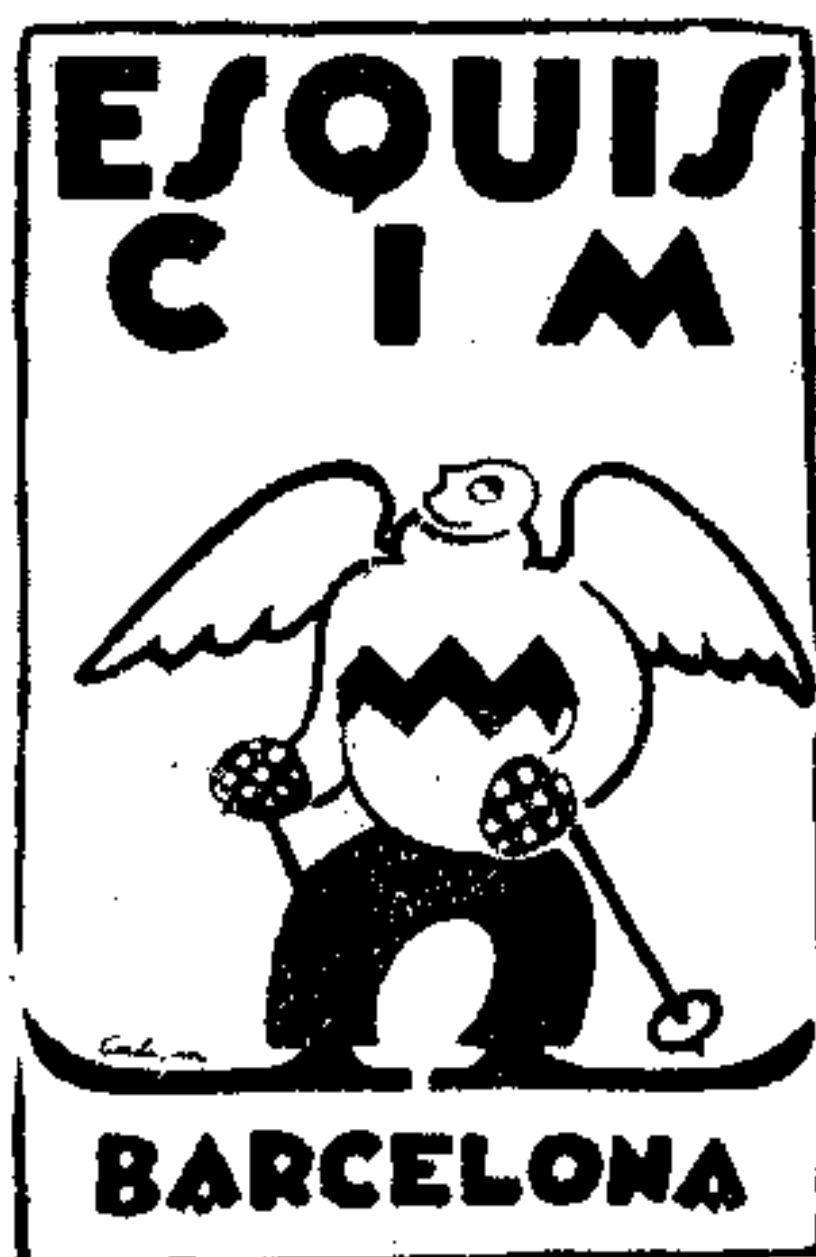
Frens

Guants

Premses

Reparació d'esquí

Canvi de fixacions

**Marca de
qualitat**

Models :

**ESPORT, CURSA i
ALTA MUNTANYA**

Constructor

J. Ballart

Antic de Sant Joan, 3 :: Barcelona

ANY IV

NÚMERO 15

BUTLLETÍ

MARÇ-ABRIL : MCMXXIV

Carrer Prim, 75, 1.er

La divisió del Vallès

Totes les dificultats que per a delimitar bé les comarques catalanes han sorgit als que han tractat d'estudiar aquesta qüestió, han quedat molt reduïdes quan s'ha escaigut de fixar els límits de la comarca del Vallès.

Ja fa anys que, en estudiar-la, tothom ha estat virtualment d'acord en quant a delimitació — fent excepció de petites qüestions de detall — car el sentit comarcal és ben viu i les particularitats geogràfiques ben destacades perquè hagin sortit gaires dificultats.

Però en el que ateny a la divisió i a la capitalitat, els parers han estat més divergents; uns advocaven per una capital a Granollers, com li correspon per la seva història, enfront dels que preconitzaven que fos Sabadell, els quals creien que la seva actual importància superava les raons històriques; altres, com Joan Montllor, de Sabadell, opinaven que caldria dividir el Vallès en tres subdivisions amb les consegüents capitals a Sabadell, Granollers i Sant Celoni.

Arran de la proclamació de la República, la Casa del Vallès publicà un estudi comarcal, en el què, entre diversos aspectes de varis autors, el geògraf Pau Vila establí un projecte de divisió de les comarques on ja comença a dividir el Vallès en dues seccions, l'Oriental i l'Occidental, quals denominacions, potser per ésser la plasmació dels noms vius de Baix i Alt Vallès, han arrelat tot seguit profundament. En el projecte en qüestió, fora dels que viuen en la part vallesana de les vessants del Tordera i dels llocs extrems de la comarca, com Castelltorsol i Sant Quirze Safaja, sembla que tothom estava d'acord en les parts essencials de la divisió projectada. Aquesta unitat de parer s'ha pogut constatar amb els treballs de la Ponència de la Generalitat de Catalunya encarregada de la divisió territorial, que ha demanat als Ajuntaments quin era llur criteri en respecte la comarca que pertanyien i a més el mercat al qual tenien el costum de concórrer.

Això ha demostrat que, llevat d'alguns casos perifèrics, tothom ha estat d'acord amb la partició, excepte una part montsenyena que proposa l'adopció del nom de comarca del Montseny, que, agafant les parts vallesanes del Tordera, per l'altra banda aniria des de Riells fins a Viladrau. El criteri governamental, però, que preconitza una divisió basada en els fets bàsics de la geografia, sense arribar a una fragmentació excessiva, ha portat a desestimar la creació d'aquesta comarca — al nostre entendre encertadament — com ha estat precis desestimar-ne d'altres per no traspassar el nombre de 28 comarques que s'ha vingut a considerar com a límit per una funció administrativa eficient.

El projecte del senyor Pau Vila, com ja hem dit, incloïa també dintre del Vallès Oriental els pobles de Castelltorsol i Sant Quirze Safaja i en el projecte de la Ponència de la Generalitat hom hi enclou, a més, Granera i Castelltir. Aquesta inclusió, que geogràficament no és possible, sols es pot acceptar per raons administratives que així semblen aconsellar-ho i per la nostra banda no ens cal posar cap obstacle ni volguer abonar la decisió, que podria semblar interessada. En canvi, però, bé ens cal senyalar directament que en la divisió del Vallès en Oriental i Occidental podem estar d'acord amb el primitiu projecte del senyor Pau Vila, però no pas amb el de la Ponència que posa la vila de Caldes de Montbui a aquesta darrera partió, sense tenir en compte els dotze quilòmetres i mig que la separen de Granollers i el resultat de l'enquesta — constatat en la realitat — on s'afirma que es desplacen al nostre mercat, i sense considerar, a més, que els mitjans de comunicació són els mateixos a un i altre costat.

Adhuc nosaltres arribariem a creure, fins i tot, que Palausolitar hauria d'estar dintre el Vallès Oriental, però no en fem pas un criteri tancat. El que de totes maneres creiem inadmissible, és l'exclusió de la nostra capitalitat damunt Caldes de Montbui. Donem el crit d'alerta perquè s'en adonin tots els que els pot interessar i apel·lem al bon sentit de tothom perquè no arribi a tenir efectes aquesta divisió, que considerem equivocada.

Malauradament, massa sovint la muntanya, que tantes vegades ens deixa gaudir de les seves belleses i emocions, s'emporta algun d'aquells que van a admirar-la. Ara ha estat el Rei de Bèlgica, Albert I, excel·lent alpinista, que víctima d'un accident, morí estimbat en escalar unes roques prop de **Marche les Dames**, el dia 18 del prop-passat febrer. El món sencer ha sentit la pèrdua d'aquest home eminent, que a més de la seva personalitat de govern, per la qual es feu apreciar molt, era ensems un veritable amant de la **Naturalesa**.

Aspectes hidrogràfics

Per Salvador Globel

Es una cosa molt repetida que l'economia d'un poble o comarca depèn sempre en molta part de les condicions geogràfiques de cada lloc, les quals fan orientar la població en sentits diversos segons quines sien les possibilitats que poden donar de sí mateix.

Granollers, per exemple, per ésser centre d'una comarca exuberant, ha tingut sempre una bona importància comercial en l'intercanvi de productes, que d'altra forma no hauria pas obtingut. Modernament, la proximitat a Barcelona i la bona xarxa de vies de comunicació de què està dotada la nostra ciutat, ha fet—junt amb altres factors més complexes—que sigui un centre industrial molt apreciable. La prova més clara, de totes maneres, és el mercat, el qual no seria tan important si a més d'estar Granollers en el centre del Vallès Oriental no fos ja aquest d'un valor que prové directament de les seves particularitats geogràfiques. La riquesa de la comarca, agrícola precisament, té la seva base en aquestes condicions al·ludides, que si bé no són pas immillorables, sobre tot en quant a les temperatures extremes de l'any, són bon xic favorables a la producció remuneradora de l'agricultura.

Format generalment per aportacions al·luvials dels temps terciaris i en molts llocs en mig d'al·luvions quaternaris, en les valls dels rius o rieres que el solquen, té quasi sempre terreny apte per la fàcil reproducció vegetal. Per les vores perifèriques de la comarca, on les muntanyes abunden, els conreus no hi tenen un paper essencial, sobretot en la banda Noroest, de contextura litològica calissa, però aprofiten en tot el muntanyam les seves condicions característiques adaptant-hi el bosc o els cultius de la millor manera possible. (1)

L'especial configuració de les muntanyes circumdants tenen una gran influència en la terra plana del centre, car modifica un xic el seu clima mitjà. La serralada del Maresme ens priva una part de l'acció neutralitzant de l'aire mediterrani, però en canvi la serralada montsenyenca i la seva continuació de Bertí atura molt l'aire del Nord, que baixaria quasi sense obstacle a la terra plana del Vallès. De totes maneres, aquesta darrera té a més altra importància que la purament meteorològica, per ésser la font principal dels rius o rieres del Vallès, que, a excepció del riu Tordera, corren en direcció de Nord a Sur.

La influència que té aquesta serralada septentrional és tan gran, que de

(1) Vegi's el Butlletí núm. 13, pàg. 200: «L'activitat humana a les muntanyes del Vallès».

no haver existit, canviaria completament l'aspecte general de la comarca. Fóra una modificació difícil de precisar, però que bé podem imaginar si examinant els beneficis que ens porta i ha portat, suposem que aquests desapareixen repentinament.

Els rius que solquen el Vallès Oriental i que per tant hi tenen una influència directa són cinc: el Tordera, en la seva part Nordest; el Mogent, que baixa del Corredor per Cardedeu i La Roca; el Congost, que per la vall del seu nom baixa cap a Granollers i es pot considerar com l'inici del Besòs; el Tenes, que neix poc més amunt de Castellcir i per Sant Miquel del Fai va a Santa Eulàlia, Llissà i Parets; i la Riera de Caldes, en la ratlla partionera dels dos costats del Vallès. D'aquests, els tres primers deuen una bona part de les seves aigües a la serralada montsenyena, que és la base de llur corrent.

Les planes al·luvials que aquests rius han originat per les vores del seu curs, són la font principal de l'agricultura de les poblacions que travessen i de fertilitat extraordinària. El Tordera, que es considera nascut a Sant Marçal, es forma principalment amb les aigües meridionals de Sant Marçal i Les Agudes i els vessants septentrionals de les serres del Baix Montseny, des de Puig el Sui a Sant Andreu de la Castanya. Des del poble de Montseny principalment, la vall del riu comença a ésser un xic oberta i ja dona principi a la plana del riu, que avança en constant progressió cap els Palautordera, per estrényer-se un xic a Sant Celoni, als confins llevantins del Vallès. La constància de les fonts d'aquest riu i la seva proximitat, que fa que no es perdi en filtracions el seu corrent en temps d'estiu, dona una riquesa de regadius a aquesta contrada que recapta l'aigua directament del riu Tordera. Això ha donat un aspecte característic a aquesta plana, la qual és plena de gerdor i en una forma especial mig voltada de turons, degut a l'influència directa del riu que rega les seves vores.

Ja més ençà, el Mogent, que des dels torrents del Corredor llisca en sentit meridional pel costat de la serralada llevantina i rep en bona part aigües de la banda de migjorn del Baix Montseny, ha originat també una plana ben àmplia, sobretot des de La Roca a Montmeló, on ja s'uneix amb el Congost; les seves fonts, quasi en continua fluència i el terreny que travessa potser una mica més compacte, fa que conservi durant tot l'any un petit corrent almenys, que donarà lloc al proveïment de les deus subterrànies que nodriran les sèquies de regatge de la contrada i produiran en la seva part alta, en les voreres del riu, uues arbredes de certa exuberància que mantindran tot l'any l'aspecte frescal a les seves ribes.

El Congost, en canvi, no tan gerd perquè travessa uns llocs més pedregosos en el seu curs primer i més enllà amb el corrent més intermitent per la

permeabilitat del seu llit, ha tingut una influència més decisiva en els terrenys del seu curs, que s'han transformat en camps de conreu. L'àrea que agafa la conca de recepció del Congost és prou important per provocar formidables riuades que en el transcurs dels segles han omplenat la plana, des

Vers el Figaró, el Congost enfondeix el seu llit de roca i pugna per fer-li adquirir una major amplada...

de La Garriga a Montmeló, en una amplada mitja d'un parell de quilòmetres. Justament la formació d'aquesta plana i l'anomenat portell del Congost, d'Aiguafreda a Figaró, junt amb el curs del Ter, sobtadament trencat a Manlleu en sentit perpendicular, ha fet suposar a alguns geòlegs prestigiosos que el Ter en altres temps geològics seguia avall sempre en direcció Sur i que, per tant, el Congost i Besòs havien estat una continuació d'aquell. L'observació acurada del terreny, però, deixa creure que no passa d'una hipòtesi enginyosa que algun dia caldrà discutir ampliament.

Dels tres rius vallesans que tenen les fonts principals en terres montsenyenes, el Congost és el més irregular en el cabdal de l'aigua, però és el que ha tingut més importància com a formació sedimentària en les terres del

Vallès. Des de Balenyà, on comença, va seguint avall recollint tota l'aigua de les cingleres del castell de Centelles i Bertí; i des de Collformic i El Brull, per les rieres de Martinet i l'Avencó i encara més enllà, la de Vallcàrcara, que arreplega l'aigua de quasi tot el Pla de la Calma i bona part del Baix Montseny. En els temps de grans pluges, el Congost té aspectes imponents que omplen tota l'amplada del seu llit i és el principal component d'aquest riu un xic complexe que anomenem el Besòs.

Si no fos la història que guarden aquests noms, podríem anomenar Congost al riu Besòs, o Besòs al riu Congost, car aquest és el més llarg de trajecte de tots els que a aquell van a raure i el que porta una trajectòria més fermament dirigida en el mateix sentit. El nom de Besòs comença a pendre'l en la confluència del Mogent, en arribar a Montmeló, i rep d'allà en avall, com afluents importants, el Tenes, la riera de Caldes i el riu Ripoll, tots a la riba dreta, car per l'altra, la proximitat i poca alçada de la serra llevantina impossibilita que hi hagi cap aportació d'importància. De Montmeló enllà, també el Besòs, com tots els rius fan, ha tingut una gran influència en la formació de la plana al·luvial, que assoleix una amplada extraordinària i també, com succeeix en general en aquestes formacions quaternàries, serveix de base per les terres de regatge que dintre les seves dèus troben on xuclar l'aigua que a l'estiu els fa prou falta:

En la vall del Tenes i en la vall de la riera de Caldes, en un pla, però, un xic més petit, hi tenen aproximadament els mateixos efectes que en les dels rius ja comentats. La seva àrea de recepció és més reduïda, però la fluència de les seves fonts és bon xic continua i produeix uns corrents subterranis que nodreixen els regadius de la contrada.

Es natural, doncs, que precisem l'enorme interès que per al Vallès tenen aquestes muntanyes del Montseny, que si en el Tordera tenen poc radi d'acció, car surt aviat dels límits vallesans, en els altres rius són una de les causes bàsiques de l'agricultura i per tant de l'economia vallesana. La importància del Congost sobretot, per çó que a Granollers afecta, bé prou que està assenyalada per la conca important que té designada, encara que les fonts del Baix Montseny queden molt limitades durant el fort de l'estiu; aleshores l'aigua només llisca superficialment fins a La Garriga i d'allà en avall, per les capes inferiors fa el seu curs més o menys subterràniament, que bé prou aniran a cercar per als usos agrícoles les mines i bombes hidràuliques.

Un interessant concurs internacional de salts d'esquí s'efectuà el 7 de gener a Lans (Delfinat, França). El campió fou el norueg Olav Ulland, que realitzà salts fins de 60 mts. André Jarnet, francès, obtingué, en efectuar-ne un de 53 mts., un rècord per la seva nació.

Folklore**El Ball de les Gitanes****Per Josep Font i de Falgàs**

Hom creu que el «Ball de les Gitanes» fou introduït en aquesta nostra comarca per aquesta raça inquieta, nòmada, vagabunda, que desafiant la inclemència del temps, recorre tots els pobles, sense instal·lar-se enlloc definitivament.

La indumentària dels balladors, el caràcter exòtic del ball, els tipus pintorescs i estrofolaris que animen l'espectacle, tot fa creure que foren els gitanos els qui ensenyaren a la població indígena aquest ball, no podent-se precisar la data ni la localitat on primerament prengué carta de naturalesa.

Cada any per Carnestoltes, en diferents poblacions del Vallès es pot contemplar el «Ball de les Gitanes». Però cada any hom descobreix que aquesta dansa va perdent el seu primitiu caràcter, tant per l'indumentària dels balladors, que es van posant al corrent de la moda actual, com per les danses modernes que, en perjudici del ball mateix, les colles hi intercalen, volem creure inconscientment. Els tipus abigarrats i estrofolaris que animaven l'espectacle, van caient també en dessús, podent-se veure avui moltes colles sense *Vells* ni *Diablots*, el paper dels quals era distreure el públic, els primers, i els altres infondre respecte a la gent, armats com anaven d'una tralla per a mantenir a ratlla els espectadors i arreplegar els cigars i les llaminadures que el públic oferia a la colla que ballava. De totes maneres, d'aquesta gent que es presenta en el «Ball de Gitanes» i que serveix de complement a l'espectacle, nosaltres no hi veiem cap relació directa amb el ball pròpiament, i sí tan sols la plasmació del Carnaval platxeriós i bullanguer, que trobant-se en la diada, espera aquella ocasió propícia per a manifestar-se.

En algunes poblacions hi havia el *Capità de cavall*, el qual era el primer d'entrar a la plaça i després d'haver simulat el despatx de papers i tenir el permís corresponent, donava l'entrada als *Diablots*, que apareixien vestits de faisó grotesca, els quals, fent petar la tralla, obrien pas en mig de la gent i feien deixar l'espai lliure necessari perquè els balladors poguessin fer l'entrada amb tota la gràcil desimboltura que la naturalesa del ball requereix.

El *Nuvi* i la *Núvia* són els primers d'entrar, constituïnt la parella més vistosa i balladora de la colla. En alguns pobles, el nuvi lluïa barret de copa i la núvia una corona de flors artificials. Actualment, la núvia no es distingeix gaire de les altres balladores, si no és per la mantellina de randa fina

que cobreix el seu cabell, que conserven, encara avui, algunes colles, per a distingir-la de les altres.

Les noies anaven vestides amb trajos llampants de rics teixits, portaven flors i llaçades al cap, collarets i braçals de perles, mitges blanques i sabates del mateix color. Arreu portaven flors i llaços i pedreria més o menys fina, essent la seva indumentària un devessall de colors tan vius i cridaners que donava l'impressió d'un agençament marcadament gitanesc.

Els homes, antigament es presentaven a la plaça amb barrets guarnits, calça curta, mitja blanca i espadenya enflocada de la punta, essent completament vistós del seu vestuari la rica faixa vermella de la qual penjava un ample i bonic serrell. Altres colles hi havia que portaven camals guarnits de cascavells.

Segons l'eminent folklorista senyor Maspons i Labrós, el «Ball de les Gitanes» era dividit en cinc parts: Passeig o marxa d'entrada, l'Espolsada, una tercera part de combinacions i figures que no hi dóna nom, la Pavana i per fi la Sortida. Més modernament, s'han verificat alguns canvis, acostumant-se a ballar Catxutxes, Jotes, Contra-danses, sempre a gust del director de la colla, que és el qui dirigeix els seus assaigs. Amb aquests canvis, el «Ball de les Gitanes» conserva el seu caràcter, guanyant ben segur en el sentit espectacular. Són les modificacions posteriors les que disvirtuen la seva gràcia i fan perdre el seu encís. Són les danses de darrera hora, els balls dels dancings i salons, que posats dintre el «Ball de les Gitanes», li lleven tot el caràcter i li prenen el seu valor folklòric.

Les combinacions o figures que s'estilen en el «Ball de les Gitanes», són nombroses i variades, apareixent-ne cada any de noves, algunes ben reeixides, fruit de la trassa i de la paciència esmerçada per un abnegat director.

El «Ball de les Gitanes», de sempre, ha tingut l'adhesió d'un públic nombros i entusiasta.

Setmanes abans les colles s'organitzen i comencen els assaigs, esperant ansiosos el dia que faran l'aparició davant del públic. Aquest jorn, tan freturosament esperat, arriba, i l'animat conjunt del «Ball de les Gitanes» constitueix, en els dies de Carnestoltes, una nota típica, d'un color viu, únic, original.

L'explorador polar Ricard Byrd, ha sortit darrerament en una nova expedició vers el pol S. Aquest viatge, dedicat a fer noves recerques científiques per les regions antàrtiques, durarà aproximadament dos anys. Byrd s'ha emportat el material més perfeccionat per ell i els 70 homes que l'acompanyen, repartits en dos vaixells, que s'han dirigit a Little-Amèrica, on l'expedició tindrà la base principal.

Pàgines antològiques d'excursionisme

El Santuari de Montgrony

Per Cèsar August Torres

El Santuari de Montgrony, antigament «Mocroni», està col·locat pintorescament entre verticals cingleres, dominant un esplèndid panorama, a 1392 metres d'altitud; té al fons l'ensotada vall de Gombreny. S'hi entra per un antic portal que dóna accés a un ample pati obert sota un cingle, avançat en sa part superior, com si amenacés desplomar-se. En aquest pati, i sota el propi cingle, hi ha buidada en la penya una anella per a estacar-hi cavalleries, a la què, segons tradició, hi lligava son cavall el llegendari comte l'Arnau. A l'enfront s'alça la gran casa-hostal, des de l'ample galeria de la qual es descobreix un preciós panorama.

Aquest Santuari és molt freqüentat, especialment pels habitants de les valls del Ter, Fresser i Llobregat, d'ambdues Cerdanyes, francesa i espanyola, planes de Vic i Olot i altres més llunyanes terres. En ell es venera la Verge de Montgrony, advocada per a fer revenir llet a les dones que crien. Per les que acudeixen a implorar-la, portant-hi les criatures, hi ha disposada en el Santuari una curiosa secció de bressols a punt de rebre els tendres infants.

Des de la casa de l'ermita es puja a la Cova de la Verge per una escala de pedra picada, de 69 graons, amb sòlida barana de ferro, tallada en la penya a l'indret mateix del precipici. Antigament es guanyava el cingle per graons buidats en la roca viva.

La Capella de la Verge està erigida en una gran bauma formada per l'espadaada cinglera. El reixat de ferro del seu interior és una notable obra de serralleria, feta per Amills, serraller de Gombreny, en 1701. El sostre de la cova està format per la mateixa roca. L'imatge que s'hi venera fou trobada prodigiosament; és molt antiga, d'estil romànic, porta l'infant als braços; és morena com la de Núria i està desfigurada pel vestit, que porta a tall de «paperina». És molt venerada, i per sa advocació especial se l'anomena també la Mare de Déu de la Llet. Té cosa de mig metre d'alçària; una gran i llampant corona imperial li amaga sa antiga corona emmarletada.

Des de la Cova s'acaba de guanyar el cingle per altre ram d'escala de setanta vuit graons, ampla com l'anterior i amb bona barana de ferro.

Aquesta escala es tanca per un reixat, les puntes del qual avancen sobre la timba, quedant així el Santuari completament resguardat i inexpugnable per aquest indret.

Dalt del cingle s'esten el pla, on hi està alçada la romànica església de

Sant Pere, del segle XI, que afecta la forma de creu llatina amb tres absis, el del N. reedificat. És a volta de canó seguit sense ornaments, pilans, columnes ni motlluratges. Els seus absis són molt elegants, la porta és al costat de l'Epístola, al cap d'avall de l'església, sota un ample atri de tres arcades. El seu interior ofereix un llampant altar major barroc construït en substitució de l'anterior, que era, segons notícies, un retaule ben pintat, del segle XVI, representant assumptes de la vida del Sant Patró i ostentant una bona escultura del propi Sant. En l'altar de la dreta hi existia un preciós tríptic del segle XIV. Avui ocupen dos altars moderns els absis dels costats; el de la dreta està dedicat a Sant Antoni; el de l'esquerra a Sant Joan de Mata, fill de la noble família de Mataplana.

En l'any 1915, estant el temple en molt mal estat i manifestant-se una ràpida ruïna, es constituí una Junta de Conservació per a arbitrar mitjans per a reparar-lo. Des de 1915 a 1917, mentre hi hagueren quantitats disponibles, s'efectuaren les obres més necessàries i peremptòries. Es substituï la coberta antiga, consistent en un enllosat pla rejuntat, fet en temps de l'episcopat del Dr. Morgades, del 1885 al 1890, el qual havia reemplaçat una coberta de teula ordinària, construïnt-se una teulada en teula plana romànica, seguint model del segle XI. Les teules vénen collades damunt l'entramat de fusta creosotada, evitant-se així els efectes de les tramuntanades, que són en aquests llocs d'extremada violència.

A la part de ponent s'hi obrí un finestral, seguint l'ordre dels dos més petits ja existents. Fou substituïda una creu de ferro que hi havia en l'espaldanya, feta feia pocs anys, per altra de pedra, en forma d'estel, d'apropiat estil. Es repicà l'interior de l'església, es cobriren amb lloses els dos absis petits i s'espera donar terme a la restauració, fent això mateix amb l'absis gran i canviant els altars existents per altres més en harmonia amb l'arquitectura del temple.

Des del pla de l'església, que s'estén més de dos quilòmetres, voltat de cingles per dalt i per baix, es disfruta d'un bell panorama ornat de retallats rengles de serralades que es perden als llunyans horitzons.

La vista s'estén al N. E. dret al Taga i muntanyes de Sant Aman; a llevant, vers les serres del Puigsacalm, Bellmunt i Cabrera; a migjorn, fins el Montseny; a l'O., a les serres de Peguera, Cadí i Pedraforca, i al N. O., a les muntanyes de Greixa, Rus, i Puig Llançada. En el nord s'hi alça recta cinglera.

Des de remots temps aquestes aspres serres i aquest pla inexpugnable estarien habitats, a jutjar per les restes de dòlmens, armes antigues de pedra i moneda que s'han anat descobrint.

Per la situació estratègica d'aquests replans entre grenys i cingleres, no cal pas dubtar que fou un lloc de refugi i defensa en les distintes invasions que

sofrí la nostra terra en temps llunys, havent pogut, gràcies a aquesta natural fortalesa, permanèixer independents llurs moradors.

En el pla de Montgrony hi existí l'antic «Castrum Mocronium», del que ni vestigis gairebé en queden, com tampoc de l'antiga població de Monagals, que segons tradició es trobava allí propera, i de la què s'assegura haver-ne existit escriptures testimoniades per notaris de la mateixa, no quedant-ne per altra part cap record històric reconegut. Solament pot molt bé assegurar-se haver existit en el temps de la reconquesta un monestir-refugi dels benedictins en el lloc conegut avui encara per Monagals, del qual s'en diu que n'eixiren els primers monjos que poblaren el monestir de Ripoll i que abandonarien per tal motiu llur aspre i amagat refugi. Molt fàcil també que al seu voltant s'hi construïssin morades de gent que cercarien la seva ombra emparadora i contribuirien a la vegada a la comú defensa.

Com hem dit, res en queda de tot això; sols indicis de construccions en el citat lloc de Monagals, les quals es troben en remoure les terres i alguns passos i obertures dels penyals, que mostren senyals d'haver estat fortificats per muralles fetes amb pedra seca. Els punts de sortida del pla encinglerat de Montgrony eren: el Coll de Mansillo, el punt espadat al N., conegut avui encara amb nom de Mal Pas i el Coll de la Vena o Venus, on queden també vestigis d'un antic portal; havent-hi ademés altres restes d'entrada de fortalesa en el pujant de La Vena, que formarien tal volta part d'un petit fort o reducte, avançat sobre el clot de la Coma dels Moros.

Enllà del pla de Sant Pere s'allarga encara l'emmurallat de les cingleres en una extensió considerable per sobre la Pardinella i el peu de Monagals, fins a trobar els cingles de la Serra de Pujals.

Es fama que durant l'invasió serraïna oferiren els catalans una gran defensa en aquests cingles enasprats. D'això ve que es doni a voltes al Santuari el nom de Covadonga Catalana. De que es lliurarien aquí grans combats en dona prova certa el trobar-se en alguns llocs, entre ells en Els Closos i en el punt anomenat Fossar dels Moros, en la part baixa de la muntanya, mitges llunes i sagetes, a més de restes humans.

La campana antiga, en forma de mitra i so d'esquellot, trobada segons tradició junt amb la verge, existí fins l'any 1863, en que fou venuda per l'ermità. A mitja hora del Santuari, en la part oposada de la muntanya, en una bella obaga, molt espessa de pins, s'hi troba el forat ds Sant Hou, espècie d'avenc o pou del qual no s'en coneixia la fondària, per més que moltes vegades s'havia intentat explorar-lo. L'infadigable i erudit espeleòleg, mossèn Norbert Font i Sagué, hi feu una descensió, fins a trobar el seu fons, efectuant-ne un detingut estudi. El dia en que tingué lloc la baixada al Forat acudí una gran gentada de tots indrets per a presenciar-ho, i amb tot i haver baixat al mateix altres

persones darrera l'explorador, la massa de poble no quedà satisfeta i convençuda i segueix encara persistent la tradició, per alguns, de que el seu fons és insondable, i per altres de que en el pregon de l'avenc hi corre un gran riu que va a donar eixida a les caudaloses fonts del Llobregat. El forat és a recés d'un penyalar encinglerat obrint sa grossa boca arran de terra, envoltat de fosc ginebrar; té el seu caient vertical fins una gran fondària, on forma una lleixa o replà abans de tornar a estimbar-se.

* * *

No creiem pas que hi hagi avui dia a Catalunya cap excursionista veritable que no conegui aquest nom que tant apareix en els anals del nostre excursionisme, puix que tots els que practiquem aquest noble esport som beneficiaris de les activitats que ell desplegà. César August Torras representa, sens dubte, un dels valors més preeminentes de la pàtria per raó de l'amor que per ella sentí, amor que es palesa en la seva vida i en la seva obra, de la qual li n'hem de restar profundament agraïts.

Ell fou, en efecte, un dels iniciadors més fermes i decidits de l'excursionisme, i contribuí d'una manera eficaç a fer-lo reeixir a casa nostra. Ja de ben jove, el veiem formar en aquella renglera de benemèrits patricis que a l'escalf de l'«Associació Catalanista d'Excursions Científiques», fan una tasca ardida en començar a fer conèixer les belleses de la terra catalana, de la qual en són uns fervents enamorats. No més cal repassar alguna de les publicacions llurs per fer-se càrrec de l'entusiasme que animava a aquells homes actius i emprenedors. D'ells en destaca en Torras, que s'ens presenta sempre com el capdavanter de illoables empreses i l'ànima de moltes d'aquelles activitats; d'ell són moltes d'aquelles planes, ja mig esgrogueïdes, en les quals hom es fa càrrec de la gènesi i vicissituds de l'excursionisme català; i al mateix temps que el seu esperit incansable treballa en tasques culturals i patriòtiques, va apareixent en ell el ferm muntanyenc que s'enfila dalt les serralades i davalla a les pregones valls, estenent el seu romiatge a bona part de Catalunya, però principalment a la regió pirenenca. L'amor i admiració per les belleses que troba, el mouen a escriure les seves guies sobre el Pireneu Català, amb el desig de fer conèixer a tothom el tresor que tenim en les nostres muntanyes; obra magna, en la que hom es fa càrrec del treball que exigí la seva formació. Tots hem consultat, i alguns ben sovint, aquests volums que apleguen una valuosa col·lecció de dades recollides amb tota atenció i que constitueixen un preciós aplec per a l'excursionisme català. D'una d'elles, la referent al Ripollès, n'hem copiat el text transcrit més amunt, com a mostra de les seves qualitats especials per aquesta mena d'obres en les quals excel·lí principalment.

César August Torras, amb els seus notables treballs, feu traspassar el seu

nom la frontera de les terres catalans, i es feu conèixer en el món dels excursionistes. Ocupà, entre altres càrrecs honorífics, la presidència del Centre Excursionista de Catalunya, entitat en la qual realitzà una tasca fructífera i interessant. Ara que l'excursionisme català ha reconegut la seva vàlua homenajant-lo de maneres diverses, ho aprofitem nosaltres adherint-nos a aquesta manifestació justa d'agraïment que sentim vers un dels nostres homes més eminents.

P.

Resum meteorològic de l'any 1933

Tenint a la vista les dades publicades en les anteriors edicions d'aquest BUTLLETÍ, anem a donar qualques característiques meteorològiques del propassat any 1933.

La quantitat de pluja caiguda durant l'any natural ha estat de 711'7 milímetres. Considerant l'any meteorològic (desembre 1932-novembre 1933, ambdós inclusius), la precipitació anotada és de 809'6 milímetres; aquest augment és degut a la grossa pluviositat haguda en el desembre de 1932.

El mes més plujós de l'any fou el setembre; el segueix el juny amb 132'7 milímetres, o sigui, sols 2'9 mm. menys que l'anterior. Aquesta forta precipitació caiguda a principi d'istiu, determinà el cas insòlit de fer créixer gran quantitat de bolets, que, com a la tardor, foren venuts al mercat.

El termòmetre assenyalà, el 7 d'agost, 36'3 graus C., la màxima de l'any; la mínima fou el 20 de desembre, en què arribà a marcar 5'2 graus sota zero. L'oscil·lació anual ha estat, doncs, de 41'5 graus C.. Durant l'any hi ha hagut 27 dies de glaçada; desembre, fou el mes de temperatura mitja més baixa (4 graus C.) i agost el de més alta (27 graus C.). L'oscil·lació diària màxima s'escaigué el 5 d'abril, i fou de 17'9 graus C.; la mínima fou el 21 de maig, de 2'2 graus C.

La darrera nevada caiguda al Montseny i muntanyes properes s'observà el 22 d'abril; i la primera de l'hivern fou el 28 d'octubre.

Podem classificar, doncs, aquest any, en quant a temperatures, com a normal, donades les característiques termomètriques corrents; i en quant a les pluges, l'hem de considerar com any de precipitació ben crescuda, atenent la pluviositat de la nostra contrada.

Notes meteorològiques locals

DESEMBRE 1933					GENER 1934				
Dia	PLUJA Mil·límetres	TEMPERATURA			Dia	PLUJA mil·límetres	TEMPERATURA		
		Màxima	Mínima	Mitja			Màxima	Mínima	Mitja
1	0.8	13.3	6	9.6	1		8.3	0.7	4.5
2		10.1	5.1	7.6	2		8.5	0	4.2
3	6'	12.2	7.9	10	3		5	-1	2
4	29'	10	7	8.5	4		7.5	-3.4	2
5	20.7	12	5	8.5	5		7.8	-0.9	3.4
6		10	2.9	6.4	6		10	-1.8	4.1
7		9.5	4	6.7	7		10.1	-1.1	4.5
8		9	4	6.5	8		9.9	-1.8	4
9	3.9	11	7	9	9		9.7	-1.6	4
10	0.8	10.4	4	7.2	10		10	-1	4.5
11	4.5	10	7.3	8.6	11		10.5	-0.9	4.8
12	1.1	9.1	6	7.5	12		13.4	4.5	8.5
13	15.6	10	5	6.5	13		13	4	10.3
14	5.9	9	5	7	14		15	5.7	10.1
15		8.9	3.1	6	15		13	7.3	7.9
16		5	-1.8	1.6	16		12.6	3.2	7
17		3	-4	-0.5	17		12	2	8.5
18	9 cts. neu	1	-2.8	0.9	18		15	2	9.4
19		4.2	-4.3	0	19		14.6	4.2	6.9
20		4.9	-5.2	0.1	20	4.6	11.9	2	5.6
21		6.5	-2.4	2	21	3.7	9.2	2.1	5
22		7.6	-2	2.8	22		7.2	2.9	8.8
23		6.9	-1.8	2.5	23	5	11.6	6.1	7.2
24		8.6	-2.1	3.2	24		12	2.5	6.4
25		6	-1.9	2	25		11.9	1	5.5
26		8.3	-0.3	4	26		10.1	0.9	6.3
27	8.1	7.2	3	5.1	27		11.7	1	6.8
28	0.5	8	2.9	5.4	28		12.6	1	7.3
29		9	0.9	4.9	29		10.3	4.4	3.5
30		8.2	-1	3.6	30		8	-0.9	3.6
31		9.4	0.8	5.1	31		9.2	-2	
	95.9					13.3			

Màxima del mes: 13°3 el dia 1.
Mínima » » 5°2 sota zero el dia 20
Temperatura mitja: 4°

Oscil·lació termomètrica:

Màxima del mes: 10°7 el dia 24.
Mínima » » 2°7 el dia 11.

Màxima del mes: 15° el dia 14.
Mínima » » 3°4 sota zero el dia 4
Temperatura mitja: 5°8

Oscil·lació termomètrica:

Màxima del mes: 13° el dia 18.
Mínima: » » 4°3 el dia 22.

Notes

■ El dia 15 de febrer proppassat morí, víctima de traïdora malaltia, la senyora Anna Matabosch de Cid, directora de les Escoles Nacionals Pereantòn i mare dels nostres companys Ferran i Eudald Cid, als quals fem present el nostre condol.

Hem de lamentar també l'absència d'aquests volguts consocis, que han hagut de fixar la seva residència a Barcelona, encara que esperem que aquest allunyament no els impedirà de continuar en les nostres activitats. Abans de la seva partença, han fet donatiu de diversos llibres i fascicles a la nostra Biblioteca, la qual cosa els agraïm.

■ El dia 3 de febrer tingué lloc una reunió general extraordinària, convocada pel Consell Directiu, per tractar d'unes sancions demanades per a uns socis.

■ Hi ha el propòsit de celebrar una excursió en autocar a Empúries per a visitar la Costa Brava i les històriques ruïnes de la ciutat grega. Els que desitgin assistir-hi poden manifestar-ho al nostre estatge.

■ **Secció d'Esports de Neu.**—Per a celebrar l'importància que ha pres aquesta Secció i el resultat del Campionat Social que s'efectuarà el dia 4 de març, hom organitza un dinar de companyonia, qual data i lloc de celebració s'anunciaran oportunament pel Consell Directiu de la Secció.

■ **Secció d'Atletisme.** — El dia 4 de març els nostres atletes Joan Torradell, Antoni Espar, Joaquim Llorens i Tomàs Ribes, aniran a l'Estadi de Montjuïc per tal de pendre part al festival d'Acció Atlètica per a debutants anomenat Trofeu Molok's, que es celebra per segona vegada.

Desitgem molts anys de vida a aquesta entitat Acció Atlètica, que tant treballa i ha treballat perquè pugi nou planter d'atletes que el dia de demà hauran de defensar els colors de Catalunya.

Esperem que aquests companys que prenen part en el Trofeu Molok's defensaran amb tot l'entusiasme els colors de la nostra Agrupació i desitgem que es puguin classificar en bon lloc.

■ El dia 25 del mateix mes dos novells atletes de la nostra Secció, que han demostrat possibilitats en les curses de fons, Ramon Roca i Francesc Montsant, pendran part en un «Cros» de cinc quilòmetres per a neòfits i debutants que organitza la Secció d'Atletisme de la Societat Iris, de Mataró. Igualment com als altres companys, els desitgem una bona classificació.

■ La nostra Secció, sota la guia del nostre entrenador En Francesc Lorenzo, es prepara activament per a la propera temporada de pista, que creiem serà brillant degut a la bona forma actual de la nostra Secció en la seva categoria.

Programa

dels actes organitzats per l'Agrupació en els mesos de Març i Abril

MARÇ

Dia 4.—**Cursa lliure i Campionat social d'esquí** a Núria, organitzat per la Secció d'Esports de Neu. Cap de colla, J. Puchades. Vocals, J. Calvet i M. Gabarró. Sortida, a les 5'30, per l'estació del Nord. Pressupost, 16 pessetes.

Dia 10.—**Reunió general ordinària** amb el següent ordre del dia: Elecció de President, Tresorer i Vocal primer. Assumptes generals. A les nou del vespre, a l'estatge social.

Dia 11.—**Excursió d'Esports de Neu** a La Molina. Cap de colla, J. Gabarró. Vocals, A. Caballeria i J. Calvet. Sortida, a les 5'30 per l'estació del Nord. Pressupost, 10'60 pessetes.

Dia 18.—**Excursió de la Secció d'Infants** als voltants de La Roca. Cap de colla, J. Gabarró. Vocals, P. Royo i A. Alsina. Reunió a les 7'30, al Parc de l'Estació.

Dia 25.—**Excursió**, junt amb el C. E. de Gràcia, a Montmeló, Santa Quitèria, coves de Can Nadal, Cabrils i Vilassar. Cap de colla, S. Llobet. Vocals, P. Fort i J. Puchades. Sortida, a les 7'50 per l'estació de França.

Excursió d'Esports de Neu a La Molina. Cap de colla, A. Caballeria. Vocals, S. Comes i J. Jonc. Pressupost, 10'60 pessetes. Sortida, a les 5'30, per l'estació del Nord.

ABRIL

Dies 1 i 2.—**Excursió de campíng** a Aiguafreda, La Mora, Matagalls, Sant Marçal, Les Agudes, Turó de l'Home, Santa Fe i Gualba. Cap de colla, J. Llacuna. Vocals, J. Font i A. Espar. Sortida, a les 7, per l'estació del Nord. Pressupost, 4 pessetes.

Dia 2.—**Excursió** a Riells, Sant Miquel del Fai, El Clascar, Puiggraciós i La Garriga. Cap de colla, J. Riera. Vocals, P. Riera i J. Fort. Sortida, a les 7, de la Plaça Maluquer. Pressupost, 2'60 pessetes.

Dia 8.—**Excursió**, junt amb els «Amants del Montseny», a Llinàs, Sant Pere de Vilamajor, Sant Elies, Puig el Sui, Vallestrens i Cànoves. Cap de colla, S. Llobet. Vocals, J. Font i P. Fort. Sortida, a les 6'30, per l'estació de França. Pressupost, 3 pessetes.

Dies 14 i 15.—**Excursió de campíng** a Terrassa, Sant Llorenç del Munt, Turó Montcau, L'Obac i Terrassa. Cap de colla, A. Vilardebò. Vocals, J. Vernet i J. Llacuna. Pressupost, 5 pessetes. Sortida, a les 6, per l'estació del Nord.

Excursió d'Esports de Neu a Núria, Nou Creus, Lll de Ter i Setcases. Cap de colla, A. Caballeria. Vocals, P. Llac i J. Gabarró. L'hora de sortida cal consultar-la. Pressupost, 19 pessetes.

Dia 22.—**Excursió de la Secció d'Infants** a la riera de Santa Eulàlia i Bigues. Cap de colla, J. Font. Vocals, J. Rodons i T. Ferrés. Sortida, a les 7'30, a la plaça de l'Església. Es prega puntualitat.

Dia 29.—**Excursió**, junt amb els «Amants del Montseny», a Montseny, Sant Marçal, Pla de l'Espinal, Riells i Breda. Cap de colla, S. Llobet. Vocals, J. Llacuna i Ll. Fort. Sortida, a les 6'30, per l'estació de França. Pressupost, 5 pessetes.

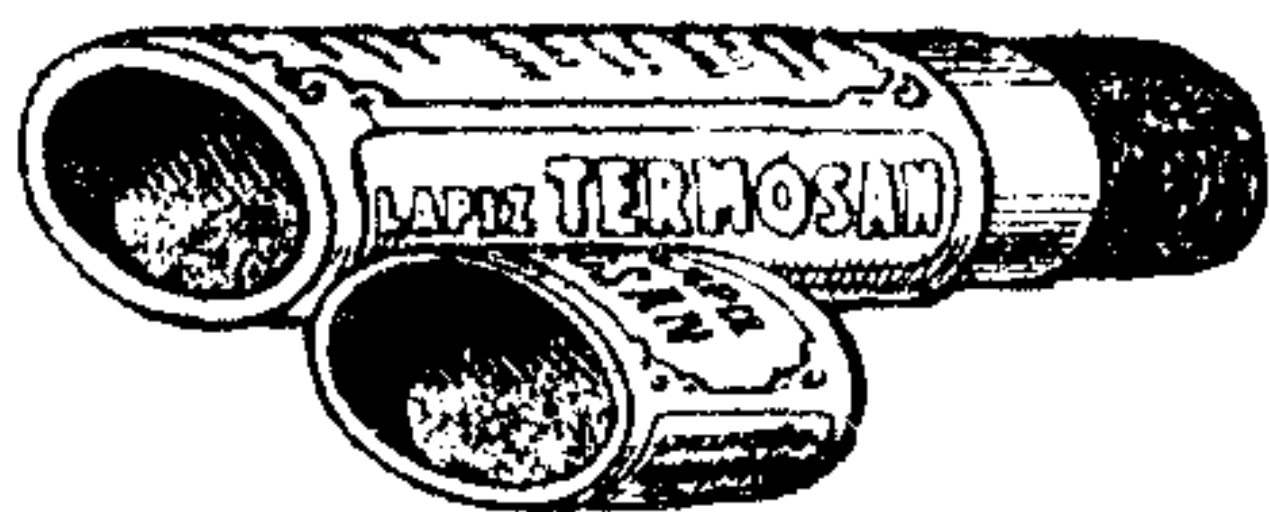
El llapis **TERMOSAN**

Indispensable per tots els esports. Res tan eficaç per combatre el dolor i congestions, ni tan senzill d'aplicar, perquè sempre està a punt. Basta fregar lleugerament la part dolorida, cobrint-la amb un mocador o bé amb una bena i va desapareixent el dolor produït per possibles accidents. El llapis **TERMOSAN** no ocupa lloc. No embruta. No irrita gens. No fa mala olor. S'aplica tal com es presenta.

Demani fullet al Dipòsit general: **RAMON SALA**

BARCELONA

Carrer de Paris, 174

JOSEP VIVES

ARTICLES D'ESPORT

Exclusives **S. M. I.**

Esquís plegables : Ceres

Pell foca : Fixacions

◆ ◆ Guants, etc., etc.

BARCELONA

Rec Comtal, núm. 9, 2°, 2^a

Joieria

Relotgeria

Rafael Font

Taller de Compostures

i Confecció de

JOIES

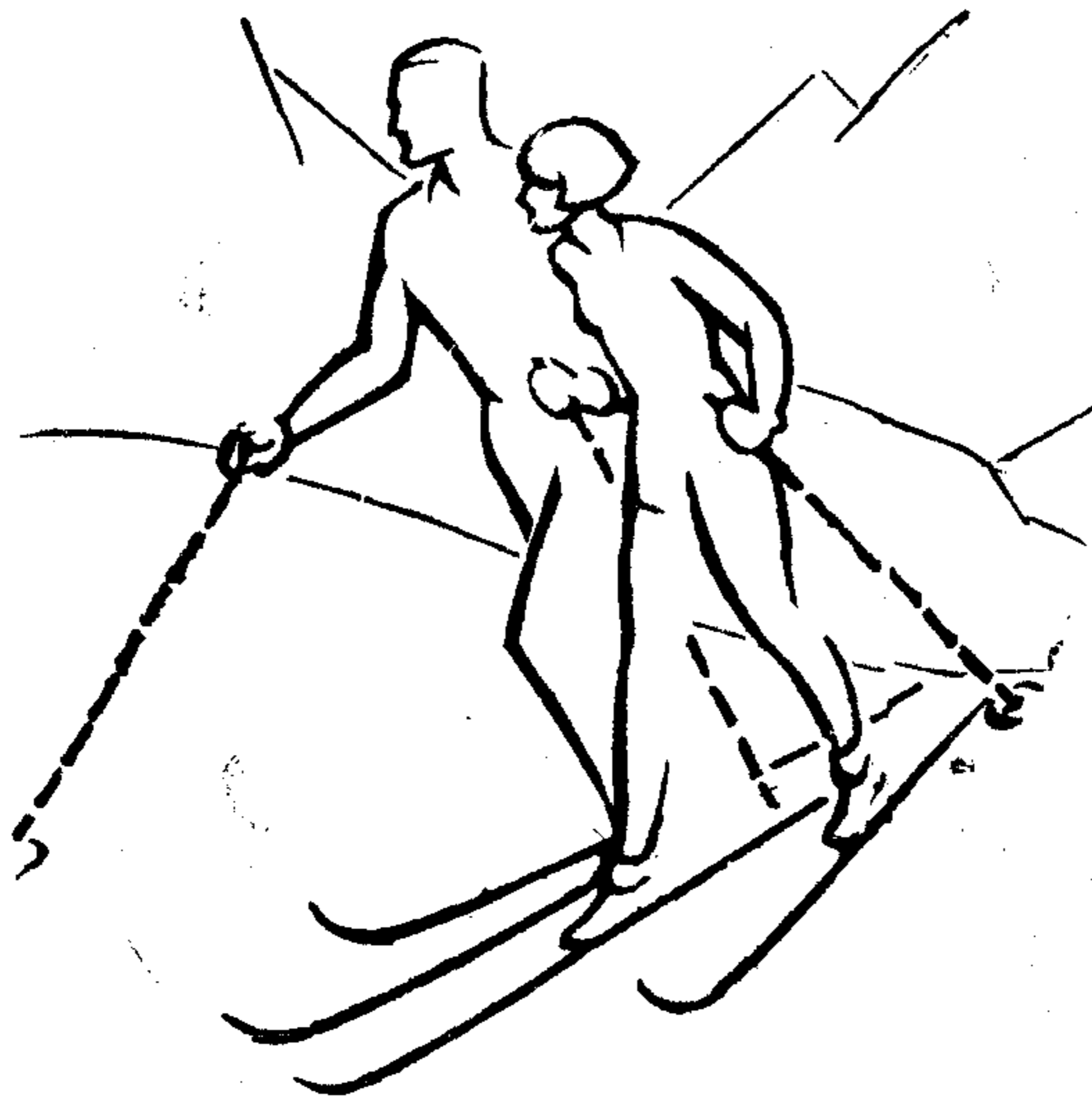
Granollers

Doctor Robert, 19

Magatzems SANTA EULÀLIA

BOQUERIA, 1, 3 i 5 ◆ BARCELONA

A la nostra secció d'ARTICLES D'ESPORT
trobareu tot allò necessari per a les vostres excursions

SUETERS : GERSEIS : BUFANDES

GORRES : CAMISES DE FRANEL·LA

GUANTS : MITGES : BANDES

IMPERMEABLES : ABRICS

CAPE S I M A N T E S

Pantalons i vestits forma «norvegien»

confeccionats en gabardina i drap de llana impermeabilitzat

Esquís del país i noruegs

Tenim els millors assortiments i els nostres preus són reduïts

F. FERRANO
OVIEDO-QUINTANAR

ANIS DE LA ASTURIANA

L'Anís ASTURIANA

és el preferit
del públic

S'imposa
per la
seva excel·lent
qualitat

Demaneu-lo
en tots els
bars i cafés

Llavors Seleccionades
per a Horticultura i Floricultura

Josep M.ª Pons
PARETS DEL VALLÈS

Diumenges, a Sabadell
Dimarts, a Mollet
Dijous, a Granollers
davant la Caixa d'Estalvis

Telèfon 10

A PARETS-LLISSÀ (Carretera de Ribes,
Km. 23'800), tots els dies de l'any

Apotecaria i Drogueria
de
Josep Marimón i Garriga

Anàlisis   *Espècífics Nacionals i Estrangers*
Clinics   *Dipòsit de sèrums i vacunes de les cases Ybis,*
de Madrid i Meister Lucius, d'Alemanya
de tota mena   *Drogues i Colors de totes marques*

Doctor Robert, 12 i 12 bis
Telèfon 30

Granollers

Banco Vitalicio de España

Assegurances de Vida
Assegurances per Dots
Rendes Vitalícies, &., &.

Delegat en aquest Partit: Don Magí Anglés Vilella
Plaça d'Angel Guimerà, 6 : Granollers

Ramoneda

Compra i venda
de =====
bestiar de llana

